

Troost 3

Als licht in donkere tijden

Maieutiek najaar 2022
Petra Bolhuis
M.m.v. Gradus van Florestein

1

Ignatieff begint met Job en de psalmen

- De ergste wanhoop voor ons mensen is ons alleen en verlaten te voelen, verlaten van onze dierbaren, verlaten van ons thuisland.
- Het Bijbelboek Job (onrecht) is in het O.T. geplaatst tussen het boek Esther (verbanning en gered worden) en het boek Psalmen (troost).
- In de loop der tijden zijn er talloze volkeren verjaagd, vermoord en verbannen. En dit gaat maar door.
- De Psalmen verwoorden twijfels, afwezigheid van rechtvaardigheid, wreedheid van het lot, verdriet, verlies en woede. Maar ook ons verlangen naar betekenis. Kunnen wij geloven in de keten van zingeving die ons is nagelaten?
- De troost die psalmen kunnen bieden: de zekerheid dat anderen hetzelfde hebben gevoeld. Troost heeft herkenning nodig en vraagt om waarachtigheid.

Maieutiek- Troost 2022-2

2

Ignatieff 's lezing

- "Troost is alleen mogelijk als hoop mogelijk is, en hoop is alleen mogelijk als het leven zin voor ons heeft."(21)
- We moeten daar wel bij bedenken dat Ignatieff zelf niet gelovig is. De psalmen en Job stammen uit een Joods-christelijke traditie, maar Ignatieff's omgang ermee niet.

Maieutiek- Troost 2022-2

3

Koor in Utrecht

- Ignatieff schrijft dat het boek Troost is voortgekomen uit zijn ervaringen tijdens een koorfestival in Utrecht in 2017. Hij was zeer geraakt door de psalmen en wilde begrijpen wat zoveel indruk maakte. Waarom die koormuziek hem zo raakte en troost bood.
- Daarna, schrijft hij, kwam een 'eruptie van troost' op gang in de coronapandemie.
- Wat is troost? vraagt hij zich af, en wat is de relatie die we daarbij hebben met een traditie waaraan we ons in de zestiger jaren meenden te hebben onttrokken?

Maieutiek- Troost 2022-2

4

Ignatieff en de traditie

"Troost vinden is, simpelweg, vasthouden aan de liefde voor het leven zoals het is, in het hier en nu. Zowel de klassieken als de modernen hadden gevoel voor tragiek. Ze waren het erover eens dat ondraaglijk verlies bestaat: ervaringen die we nooit helemaal te boven kunnen komen, littekens die genezen maar nooit helemaal verdwijnen. De uitdaging van troost in deze tijd is de tragedie doorstaan, zelfs als we er geen betekenis aan kunnen geven, en in hoop te blijven leven"(I.16)

Maieutiek- Troost 2022-2

5

Job en troost

De vraag voor de Stoïcijnen is: kan ik iets doen of niet? En als ik niets kan doen hoe kan ik het dan loslaten of accepteren zonder daar emotioneel door geraakt te worden.

Bij Job is de vraag niet: hoe geef ik het noodlot een plek in mijn denken. Bij Job gaat het om de vraag of wat hem overkomt gerechtvaardigd is. Alleen al die stap maakt duidelijk dat hier niet de amorele natuur en goden bepalend zijn, maar dat er in zijn wereldbeeld sprake is van een begrijpelijke en rechtvaardige wereldorde.

Maieutiek- Troost 2022-2

6

Scene 1 Het is gemakkelijk hoop te houden als alles meezit

- Job is een gezegend man; gelukkig gezin, bloeiende akkers, schuren vol graan en gezond vee.
- Dan gaan Satan en God in gesprek. Satan suggereert dat Job alleen zo godvruchtig is omdat alles hem meezit en God stuurt dan plunderende stammen die alles vernietigen.
- En Job blijft overeind in zijn geloof en zegt: 'De Heer heeft gegeven en de Heer heeft genomen. En hij prijst God.'

Maieutieek-Troost 2022-2

7

Scene 2 Maar wanneer slaat de hoop om?

- Satan zegt tegen God dat Job blijft geloven omdat het nog niet aan zijn eigen lijf raakt. Satan mag van God Job de pest laten krijgen, maar hem niet doden. En nog blijft Jobs geloof overeind, maar zijn levenswil niet. Hij verlangt naar de dood, maar die komt niet (Il y a van Levinas).
- De vrienden komen zitten bij hem, maar hebben geen woorden. Dan gaan ze zoeken naar een reden voor het onheil. Job heeft gezondigd en moet nederig zijn straf aanvaarden.

Maieutieek-Troost 2022-2

8

Scene 3 Maar als er eens geen reden is?

- Job hoort zijn vrienden aan en in plaats van nederig wordt hij opstandig, maar dat maakt ook dat hij zijn bron van troost verliest;
- Er bestaat een zin en reden voor zijn bestaan en in het geheel van ontstaan en vergaan kan zin alleen gekoppeld zijn aan het gezien worden door God,
- Maar als er een goede God bestaat dan moet zijn straf terecht zijn en dat zou zijn wereldbeeld vernietigen, óf God straft hem onrechtvaardig dat zou ook zijn wereldbeeld vernietigen.

Maieutieek-Troost 2022-2

9

Scene 4 Conflict

- Job gaat -in goede Hebreeuwse traditie- het gesprek of het conflict aan met God. Hij roept God ter verantwoording. Ignatieff zegt: het is een schreeuw om te worden gehoord.
- Wat er toe doet is dat Job alleen troost kan putten uit zijn geloof als hij als mens ook gezien wordt door God voor wie hij is, een goed mens die zijn best doet.

Maieutieek-Troost 2022-2

10

Valse troost

- De vrienden bieden niet Job troost, maar zichzelf. Het is voor hen makkelijker om een schuld bij Job te plaatsen. Daarmee ontkomen ze én aan het idee dat het hen ook zo maar kan overkomen én aan de erkenning van een wereld die onbegrijpelijk en onrechtvaardig is.
- De theodicee (Grieks: theos = God en dikè=recht, rechtvaardiging),
- De rechtvaardiging van God blijft in het christendom een rode draad.

Maieutieek-Troost 2022-2

11

Ignatieff, Job en betekenisvolheid

- Job leeft in een tijd waarin de hemel niet zwijgt, waarin vertwijfelden antwoord krijgen. Het is ook een beeld van een tijd waarin mensen leven in een wereld die inherent betekenisvol is.
- De vraag is hoe dat ons vandaag de dag verder kan brengen? Ignatieff sluit zijn onderzoek naar Job en de psalmen af met de conclusie dat we ons vandaag de dag niet meer naar God hoeven te wenden, maar dat we in mensen moeten geloven en in de keten van zingeving die ons is nagelaten. We delen de vertwijfeling.

Maieutieek-Troost 2022-2

12

Neiman en Safranski over Job en troost

- De theologie, filosofie en de kunsten zijn al eeuwen in gesprek over Job.
- In Job komen een aantal elementen m.b.t. ons narratief over de werkelijkheid samen die er toe doen voor het concept troost.
- Neiman zegt dat we de volgende vragen moeten stellen:
- Is er voorzienigheid (providence)?
- Is de basis van de werkelijkheid rede (lijk)?
- Heeft menselijk gedrag invloed op de gebeurtenissen? M.a.w. is er vrije wil?
- Is er goed en kwaad? Bestaat moraliteit ook buiten de menselijke concepten daarover?

Maieutiek- Troost 2022-2

13

Job gaat ook over de mens die zich wel of niet moet voegen

- In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt speelt voor Stoïcijnen het eigenmachtig veranderen van de situatie (nog) wel een rol. Waar het om draait is helderheid over wat binnen je macht ligt en wat niet.
- In toenemende mate wordt het Stoïcisme echter gekleurd door de scheiding bovenwereld- wereld (begint al bij Plato).
- De herneming van veel teksten uit de klassieke filosofie in het christendom legt vervolgens een sterke nadruk op het aanvaarden wat is.
- Daarnaast wordt het menselijke **willen** dan opgevat als dubieus. Niet omdat **willen** onvrij maakt, maar omdat Gods wil centraal komt te staan (Paulus).

Maieutiek- Troost 2022-2

14